

OD ISTOG AUTORA

MEDITERANI

ŠNIT

ŽEGA

PARTER

DVADESET I ČETIRI ZIDA

MAJČINA RUKA

BEOGRAĐANKE

PRAVE BEOGRAĐANKE

Igor Marojević

TUĐINE

■ Laguna ■

Copyright © 2018, Igor Marojević
Translation copyright © za srpsko izdanje 2018, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

TUÐINE

SADRŽAJ

I. Boka i Hercegovina	9
II. Beograd	91
III. Pod vedrim i mrgodnim nebom	145
<i>O autoru</i>	219

I

Boka i Hercegovina

1

Nabavljao sam stručne knjige ne bih li pronikao u očevu smrt. Pozajmio bih nekoliko naslova iz biblioteke i vratio se autobusom iz Risna u Kamenare majci, kod koje sam u svojoj tridesetoj živeo pretežno kao parazit.

Izvesnu strast prema čitanju nasledio sam od pokojnog oca: zato sam i smatrao ispravnim da njegov slučaj istražim u biblioteci. Uostalom, počivši Radan bavio se mojim znanjem i tekstovima o istoriji Zaliva i o svet-skoj alternativnoj rok muzici koje bih povremeno, preko rođačke veze, objavio u jednom nikšićkom časopisu za kulturu i književnost. Otac mi je govorio da sam relativno obrazovan za nekog ko nije studirao:

– Ali ti se i iz tekstova vidi da ti je znanje kao da si konačio u bombardovanoj biblioteci; stranica odavde, sine, i stranica odande.

Najradije sam čitao beogradsku opozicionu štampu, italijanske stripove, štiva o kriminalcima i gledao pornografiju. Iako je bio pomirljiv čovek, otac mi je davao

podršku samo za čitanje istorije i učenje iz englesko-srpskog i srpsko-engleskog rečnika i priručnika iz engleskog. Tako se može pratiti bolja literatura i gledati film bez titlova, tvrdio je. Ako sam se i ja pitao, smatrao sam da se znanje engleskog moglo pokazati korisnim gotovo samo u slučaju da na sezonskom poslu u Risnu, Herceg Novom ili Kamenarima upoznam neku strankinju. Ali ni knjige ni priručnici nisu mi omogućili da je upoznam.

Kad bih se zasitio hercegnovske i risanske čeljadi – gotovo svih suseda iz Kamenara bio sam konstantno sit, kao i oni mene – trajektom bih naprečac otišao na drugu stranu Zaliva. Tamo, u Lepetanima, ne bih video nikog poznatog, sem dvoje-troje ćutljivih sapatnika – trenutnih begunaca pretežno iz Kamenara i Risna. Jednom sam tako sreo Simonu Savić iz risanske biblioteke *Veljko Ćatović*. Tada se nismo poznavali.

Uskoro su dokoniji Lepetanci za sve češćih vansezonskih poseta Kamenaraca i Rišnjana, počeli da se motaju pristanom. Na njihovoj trajektnoj stanici ili oko nje, upoznao sam tuce meštana: oko deset odsto žitelja te vukojebine od koje su i Kamenari veći desetak puta.

Više nigde nisam imao mira. Šta sam i mislio da postignem naizmeničnim boravkom u četiri-pet loših mesta; da umaknem iz kamenarskog središta zla u zlom manje nastanjene sredine? Promaklo mi je da zlo manje ima centar nego što je samo po sebi centar. Menjajući sredine, od jednog pakla sebi sam načinio četiri-pet. Pojedini su dopali beznađa nakon što bi u nekom izolovanom delu trebinjske ili nikšićke opštine ili Beograda sreli neželjenog poznanika iz Zaliva i onde gde su ga najmanje očekivali. Mnogi među takvima izvršili su samoubistvo.

Najmanje loše mi je bilo ipak u Risnu, bar otkako sam upoznao šeficu pozajmnog odeljenja biblioteke: Simonu Savić. Ova dvadesetosmogodišnjakinja je u crno farbala kosu koja joj je prirodno bila plavušasta. Kod nje mi se posebno dopao kontrast boje frizure i jednako tamne odeće sa izrazito bledim, upadljivim tenom. Zbližili smo se otkako je dokučila da nas interesuje ista tema. Simona je počela da mi skreće pažnju na neka fiktionalna, sociološka, filozofska, psihoanalitička i ispovedna štiva o pitanju koje nas je oboje kopkalo.

Izvinila mi se što će biti previše prisna i poveriti mi kako ju je upokojenje mog oca, iako ga nije lično poznavala, veoma dirnulo. Kad su posredi smrti slične Radanovoj, vest se od Kamenara do Risna usmeno prenese brže no što bi internetom. Glas praćakne kao divovska jegulja nasuvo.

Simona mi je prijala čak i u kontekstu razgovora o smrti. Nije mi smetalo što mi je pomenula pokojnog oca.

Posle sve češćih odlazaka u risansku biblioteku *Veljko Čatović*, jednom sam posedeo u Simoninoj kancelariji pre no što ću odneti knjige međumesnim busom u stan kod majke Borke. Državni autobusi su vozili retko, ali bilo je nešto taksija i privatnih kombija. Uskoro sam posećivao Simonu i onda kad nije trebalo da pozajmljujem ili vraćam naslove. Do tada su, koliko sam video, gotovo uvek bile prazne tri široke, drvene stolice za okruglim stolom u kancelariji; ili četiri, kad bi Simona sedela za pisaćim stolom, obasjana *Vindouzovom* novom verzijom NT 4.0. Nije joj dolazio gotovo niko, iako je bila slobodna, vitka, lepuškasta, pa i relativno situirana: idealna za posete i za još šta god. Ali valjda je nisu razumeli pa su je izbegavali:

kako dobre muške prilike i osvedočeni lokalni zavodnici, tako i oni, verovatno najbrojniji: gorljivi zalivski onanisti.

Dok smo sedeli u njenoj kancelariji, vrata su uvek bila odškrinuta. Pomišljao sam da Simona nije sasvim opuštena kada smo nasamo. Hrabrio sam se mislima da možda ipak ne zatvara kancelariju zbog napetosti, već zato što želi da joj pozajmni sektor bude u vidnom polju, ili da otežala vrata ne mogu ni da se zatvore.

Kad bi Simona svratila u pozajmno odeljenje da popriča sa radnicom ili lično usluži retkog člana biblioteke, ja sam listao stranice iz nove porcije naslova koju mi je preporučila. Kad ne bih pozajmio ništa, pio sam čaj koji nam je spremila kafe-kuvarica i uglavnom razmišljao hoće li se široka, drvena stolica biblioteke raspasti poda mnom i da li ću stradati.

Od knjiga koje mi je Simona preporučila, u omiljenu lektiru uvrstio sam *Zle duhe* Fjodora Mihajloviča Dostojevskog, *Samoubistvo* Emila Dirkema i *Izbor iz Alenovih zabeležaka* Vudija Alena. Bar polovina ostalih preporučenih dela bi se, kad bih odmakao s čitanjem, pretvorila u zbir listurina otisnutih mnoštvom nevezanih impresija i nasilno izvedenih i predvidljivih zaključaka. Neki domaći psihoterapeut je na kraju *Uma svakodnevlja*, svog priručnika za lakše podnošenje svakodnevice, rešio jedno od najkrupnijih filozofskih pitanja – kojim smo se bavili i Simona i ja – zaključkom da izvesni dinamički tip ličnosti posvećuje više strasti od statičkog svemu, pa i najtipičnijim formama autodestrukcije.

Posete biblioteci u početku mi nisu pomogle da bolje upoznam svog oca Radana i njegove ključne postupke.

Međutim, prvobitni razlozi mojih odlazaka omogućili su mi da dobro upoznam, pa i otkrijem Simonu.

Često mi je okretala leđa. Onda bih se, kad je moja majka bila na poslu u dućanu koji je držala, priljubio leđima uz Simonina i osećao kako se naše energije, nakon poteškoća i preskoka u strujanju, stapaju u jednu što počinje da između nas teče bezmalo bez prepreka, ravno ali intenzivno. Možda bih se zbog tog protoka energije i zaljubio, da je Simona dopuštala da pospešim protok čeonim zagrljajem. Uvek bi mi okrenula leđa ili pokušala da mi izmakne uz trzaj telom uvređenog šteneta. Nije mi dopuštala otvoren zagrljaj jer je slutila šta počinjem da osećam. Bivalo je da od one divne zajedničke energije začas ne ostane ništa. Jednom mi se i prepustila, ali se naglo izmigoljila iz zagrljala.

Počela je da me izbegava čak i na poslu. Javila mi se kad sam prestao da dolazim u biblioteku. Ustanova često nije radila. Pomislio sam da me Simona zove zbog neke knjige koju sam zaboravio da vratim.

Pozvala me je zbog kratke vožnje njenim automobilom po kiši. Pitala me je koliko trenutno pada u mom mestu. Nije želela da zajedno idemo van, osim po pljuskaju kakav pomete sve ljude s ulica mesta u kojem ona poznaje malo koga. Nije me htelo u njenim kolima, nijednom u škodi nismo uspeli da vodimo ljubav.

Sve češće sam se pitao zašto se ona, čak i za moje pojmove, previše krije od ljudi. U Kamenarima i Risnu diskretno sam saznao da nije imala razloga da se sakriva ni od kakvog muža ili obećanika, kako je govorio moj stric. Viđao sam je ipak ređe no što sam želeo. Kako bih manje

mislio na to, počeo sam da se srećem i s prirodnom brijetom i veštačkom plavušom Mašom Delić, risanskom daktilografkinjom u matičnoj mesnoj zajednici.

Dugo sam je znao samo iz viđenja, sa risanskih i hercegnovskih ulica. Sreo sam je na proslavi Đurđevdana u Kamenarima, kod Vasa Drobnjakovića. On je njoj bio ujak, a Vasova žena Radmila beše moja tetka po ocu. Za Mašu je krvna veza maltene bila podstrekač seksualne, u najmanju ruku joj nije činila prepreku.

Simoni nije smetalo što viđam Mašu. Možda je bibliotekarka i odahnula, mada nije prestala da me posećuje i da me zove u vožnje Kamenarima po pljusku. U takvim prilikama bi se ushitila i bila preuviđavna: za svaki slučaj bi ponela po kišobran za oboje. Prepoznao sam privid sreće na Simoninom licu tek dva puta, prilikom vožnji po pljusku kamenarskom rivom, zapravo pustim terminalom trajekta i uskim drumom nadomak mora. Samo tada, nje-no inače propledo lice na trenutak se obasjalo, a naizgled smirene, lako utonule oči načas se zažarile i iskolačile.

Za razliku od Simone, Maša je mrzela kišu, a bila slaba na leto, sunčanje, sladoled i espresso u najboljim risanskim kafićima. Ne bi imala ništa ni protiv hladnog nesa s mlekom u kamenarskom kafeu u kojem sam nekada radio, ni turske, subotom u stanu, kad je moja mati Borka bila u svojoj prodavnici. Majka nije verovala podređenima, pa je sve vreme radila i deo njihovog posla. Poslovno breme se uvećavalo i manjkom poverenja.

Sa Mašom Delić sam radije provodio vreme u Kamenarima nego u Risnu. Ne samo zbog seksa, već i zato što je džeparac koji mi je plaćala majka bio nedovoljan za

previše kafe, sladoleda i koka-kole u centru varoši. Čak su mi lakše od podmirivanja konzumacije za risanskim stolovima padali povremeni ekstratroškovi za prevoz. Pretežno sam se kretao busom, a taksista Fatmir me je jeftino vozio kad sam baš žurio, što je u tako učmalim sredinama delovalo svakako komično. Borka je gundala jer mi daje premnogo novca, a Maša zato što ga nemam više.

Kada bi Delićevo došla kod mene, tražila je da je jebem otraga. Varanjem je kažnjavala dečka za kog je tvrdila da će joj biti muž. Bila je ozlojeđena što joj on ne šalje dovoljno novca, a ima ga koliko pljeve. Ako mu već na najbolnije, ekonomsko varanje vraća neozbiljnijim, telesnim – i Maša je volela da oponaša ono što je posprdno zvala filozofiranjem – varaće ga strogo s tipičnim mužjacom poreklom iz Stare Hercegovine.

I Mašu je, kao i mene, zapalo starohercegovačko nasleđe. Iako se farbala u plavo, nije pristajala na svetlu put: ne bi li bar tamnim tenom podsećala na dobar deo roda a uzgred bila poželjnija, vrlo često se sunčala na moru i kvarcovala. I njen budući muž je, naravno, poreklom Starohercegovac, ali ga je dvomilionski grad pokvario. Maša samo moli boga da ga Beograd nije iskvario previše. Govorila mi je i kako sam joj poznatiji od njenog dragana; da joj izgledam i mirišem kao da me zna vekovima; da dok sam u njoj mašta da budemo prognani u kakvu špilju, sedamnaestovekovnu ali na neku foru udobnu i snabdevenu hranom, pićem, video-kasetama, rikorde-rima i plejerima, internetom, solarijumom i šminkom. Sređivala bi se samo za mene, svaki dan drukčije ako bih želeo, i za društvo koje bi tek jednom nedeljno zvala u goste, u pećinu.

I u njenoj starohercegovačkoj porodici prinovama su već duže davana ista imena. Maša, Mašan i Marta imala su kao imena značaj u ogranku Delića kakva su u našem bratstvu Jaukovića uživala Radmila, kako se zvala tetka, Radan, kako se zvao otac, i Ratomir, kako se zovem, kao i moj stric, pokojni deda i mnogi. U familijama Delića, Drobnjakovića, Mandića, Jaukovića i većine drugih Starohercegovaca, u Risnu i Kamenarima, najviše se daju četiri imena koja se ponavljaju kroz generacije. Veće variranje imena praktično nije bilo ni potrebno: čak i četvoročlane porodice su retke, o brojnijima da i ne govorim. Gotovo ne biva da neka od takvih starohercegovačkih familija mora da bira ime koje nije obuhvaćeno škrtom i požutealom porodičnom listom. Začudo je baš mog strica Ratomira, pobornika svođenja broja porodičnih imena, zapala toliko mnogoljudna porodica da je morao dozvoliti da se novo i još i strano ime nadene njegovoj najmlađoj šćeri.

Maša mi je rekla da je naše genetske srodnosti ponekad toliko opuste i u isti mah uzbude da zaboravi skoro na sve što je loše, čak i na teške reči koje se mesecima po Risnu, Kamenarima, Đurićima i ostatku Zaliva s pravom vuku o mom pokojnom ocu. Nakratko opuštena, Maša je bila čak spremna da zaboravi i na moju oskudicu. Za oca pak nisam bio siguran da su se priče o njemu odveć razvlačile Zalivom; u Lepetanima me niko nije oslovio povodom njegove smrti, ili su lokalci ćutanjem ispoljavali mrzovolju.

Kao da spreči da bude odveć bolećiva spram mene, Maša je katkad vikala da nikad ne bi u ozbiljnu vezu s momkom bez stalnih prihoda. Osim rečima, neodobravanje je izražavala i nabirući nos do grimase dok me je gledala. Posle seksa: tako me je motrila dok je pušila u

bež košulji koja joj je bila raskopčana a nije nosila grudnjak; napola sam joj video krupne sise i stomačić, koji se nabrao. Nikad u ozbiljnu vezu s nekim muškarcem, dodala je i ugasila cigaretu, kome će glave doći obične knjige.

Maša unapred nije htela u ozbiljan savez sa mnom, a ispovedala mi se i korila me tako da sam osećao da imam obavezu. Takođe, da bi Maši bio bar nakratko odbojan, čovek nije morao da ima mana. Dovoljno je bilo da, ako je mrzovoljna zbog hormona ili kiše, zadrži pogled na tuđoj naglašenoj crti lica, ili neveštom hodu, pa da o čoveku donese neopoziv sud koji je obrazlagala potanko a bez pravog obrazloženja; sutradan bi o osobama koje je juče kudila, umela da govori pohvalno. Posebno oprečno je govorila o svom beogradskom dečku, Milošu. Svaki naš susret strukturno je rašivala tvrdeći, jednako često: „Moram da ostavim Miloša“, i: „Moram u Beograd da se udam za Miloša“. Najposle sam obraćao minimalnu pažnju na njene česte tvrdnje da se oseća slabo. Kad bi viknula da je boli stomak, ćutao bih, čak pomišljajući da se njoj, tako ćudljivoj i rđave mentalne ravnoteže, verovatno samo čini da joj je loše: da je trenutno možda ne boli zapravo baš ništa.

Ja možda nisam bio impulsivan koliko neuravnotežen, mada još više osetljiv i slab. I Simona je bila ćudljiva; jednom se, slušajući pljusak, toliko opustila da je, dok smo sedeli, ustala da zatvori vrata kancelarije biblioteke *Veljko Čatović*.

I u srednjoškolskim udžbenicima iz Geografije može se naći podatak da evropski rekord po količini padavina drži jedno selo između Kamenara i Herceg Novog. Višenedeljni pljusak sa grmljavinom prati naoblachenje koje

se s pozne jeseni i gotovo čitave zime, stušti na severni, posebno na severozapadni deo Zaliva. More se tad uskovitla, talasi nagrízaju i umanjuju horizont, ulice i dokovi opuste, a zreli sumrak prerano nasrće na terase od kojih mnoge podsećaju na oblande. Gotovo jednako beznađežan pljusak – manje beznađežan utoliko što je manji – takvim danima je pokrívao i Risan.

Simona je zatvorila vrata svoje kancelarije.

Nije se dogodilo ništa mimo razgovora kakav smo vodili gotovo svaki dan. Poslužila nam je čaj, sela i rekla:

– Ja najviše uživam dok pričam sa penzionerima.

– Jednoličnošću reći koje koriste, mene bacaju na rodbinu – rekao sam naivno i dunuo u šolju.

– Svakom od njih je za dugog života samoubistvo bar stotinu puta palo na pamet, pa su odoleli: treba poštovati ljude koji se toliko odriču – objasnila mi je malo oneraspoloženo. Rekla je i da sam, šta god govorio, uz penzionere jedini stalni gost biblioteke: – Iako ti možeš još i te koliko da učiš iz života a njima je to otežano, kao i kretanje, uostalom kao i mokrenje – našalila se, ali ja sam se uozbiljio. Možda joj je to bio i cilj.

Odgovorio sam Simoni kako je tačno da više držim do iskustva iz tuđih knjiga nego iz svog života. Ali i da je jedino moguć takav pristup temi koja je opsedala i nju i mene: temi samoubistva.